

ՀԱՍՏԱՏՈՒՄ ԵՄ

«Երևանի կապի միջոցների ԳՀԻ» ՓԲԸ

տնօրեն, տ.գ.դ., պրոֆեսոր

Մ.Վ.Մարկոսյան

«19» հունիս 2020թ

ԱՌԱՋԱՏԱՐ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅԱՆ ԿԱՐԾԻՔ

Արթուր Արայիկի Պետրոսյանի «Ռադիացիոն ճառագայթման նկատմամբ կայուն թվային ինտեգրալ սխեմաների նախագծման միջոցների մշակումը» թեմայով, Ե.27.01 - «Էլեկտրոնիկա, միկրո և նանոէլեկտրոնիկա» մասնագիտությամբ տեխնիկական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճանի հայցման ատենախոսության վերաբերյալ:

Ատենախոսության թեմայի արդիականությունը:

Ռադիացիոն ճառագայթման նկատմամբ կայուն ինտեգրալ սխեմաները (ԻՍ) լայնորեն կիրառվում են ռազմական, ավիացիոն և միջուկային տեխնիկաներում: Հաշվի առնելով դրանց նախագծման առանձնահատկությունները և կիսահաղորդչային տեխնոլոգիաների զարգացմանը համահունչ պարամետրերի ապահովման անհրաժեշտությունը՝ այսպիսի ԻՍ-երը համարվում են նախագծման տեսանկյունից ամենամարտահրավերայինը: Այսպիսի ԻՍ-ում ոչ ճշգրիտ մոդելավորման կամ համապատասխան լուծումների բացակայության հետևանքով կարող են առաջանալ տարատեսակ անսարքություններ՝ տվյալների կորուստ, աղավաղում կամ ԻՍ-ի չվերականգնվող խափանումներ, որոնք կարող են պատճառ հանդիսանալ անդառնալի հետևանքների:

Վերոգրյալը հաշվի առնելով՝ ԻՍ-եր նախագծող առաջատար կազմակերպությունները իրականացրել են բազմաթիվ միջոցառումներ, որոնց նպատակն է բարձրացնել կատարվող մոդելավորման ճշգրտությունը: Սակայն այդպիսի գերճշգրիտ մոդելավորման հետևանքով կտրուկ մեծացել է մոդելավորման ժամանակը: Վերջինիս հետևանքով բարձրացել է այդ ԻՍ-երի ինքնարժեքը, ինչպես նաև ամբողջական համակարգերի արտադրման կամ արդիականացման ժամանակահատվածը:

Ատենախոսության նպատակն է ուղիացիոն ճառագայթման նկատմամբ այնպիսի կայուն թվային ԻՍ-երի նախագծման միջոցների մշակումը, որոնք թույլ կտան էականորեն նվազեցնել այդպիսի սխեմաների նախագծման համար անհրաժեշտ ժամանակահատվածը՝ առանց ուղիացիոն կայուն համակարգերի հուսալիության ցուցանիշների անկման: Նման տեսակետից խնդիրը հանդիսանում է խիստ արդիական:

Ատենախոսության բովանդակությունը, արդյունքների և եզրակացությունների հավաստիությունը, դիտողություններ ձևավորման վերաբերյալ:

Ատենախոսությունը շարադրված է հայերեն, համակարգչային տեքստի 152 էջի վրա: Այն պարունակում ներածություն, 3 գլուխ, 4 հավելվածներ, եզրակացություն, օգտագործված գրականության ցանկ, որը ներառում է 93 անուն:

Գլուխ 1-ում ներկայացված են ուղիացիոն ճառագայթման նկատմամբ կայուն թվային ԻՍ-երի նախագծման առկա միջոցները, դրանց առավելությունները և թերությունները, նկարագրված թերությունների բարելավման կարևորությունը, ինչպես նաև այդ թերությունների հետևանքով ի հայտ եկող բացասական հետևանքները: Հիմնավորված են այդ թերությունների բացասական ազդեցությունները ժամանակակից կոմպլեմենտար մետաղ-օքսիդ-կիսահաղորդիչ (ԿՄՕԿ) ԻՍ-երի ուղիացիոն կայունության բարձրացման գործընթացում և այդ ազդեցությունների նվազեցման միջոցների մշակման անհրաժեշտությունը:

Գլուխ 2-ում ներկայացված են առաջարկվող մշակված միջոցներն ու եղանակները: Դրանք են՝

- Ռադիացիոն ճառագայթման ազդեցությունը հաշվի առնող համակցական թվային տարրերի հապաղումների հաշվարկման միջոցը.
- Ռադիացիոն ճառագայթման հաշվառմամբ հետադարձ կապով թվային տարրերում ժամանակային խախտումների մոդելավորման մեթոդը.
- Հետադարձ կապով թվային տարրերում ռադիացիոն ճառագայթման հետևանքով տվյալների կորստի մոդելավորման առաջարկվող եղանակը.

Գլուխ 3-ում ներկայացված է մշակված Radiation Effects Simulator ավտոմատացված նախագծման ծրագրային միջոցը, որն իրենից ներկայացնում է մշակված մեթոդների կիրառմամբ ինտեգրալ սխեմաներում ռադիացիոն ճառագայթման մոդելավորման և կայուն սխեմաների նախագծման գործիք: Նշված ծրագրային միջոցը ապահովում է ռադիացիոն կայուն թվային ինտեգրալ սխեմաների նախագծման գործընթացում ճառագայթման մոդելավորման վրա ծախսվող ժամանակի կրճատում. համակցական տարրերում առնվազն 6, հետադարձ կապով թվային շղթաներում՝ 5, իսկ տվյալների պահպանման շղթաներում՝ 5 - 6 անգամ՝ միջինում առաջացնելով նմանակման մոտ 9,25% ճշտության կորուստ:

4 հավելվածներում ներկայացված են ներդրման ակտը, ծրագրային գործիքի՝ C++ լեզվով նկարագրությունը, մոդելավորված թվային սխեմաների Verilog կոդը, ատենախոսության մեջ ներկայացված նկարների, աղյուսակների և հապավումների ցանկերը:

Ատենախոսության գիտական արդյունքների նորույթը և հիմնավորվածությունը:

- Ա.Ա. Պետրոսյանի կողմից որպես գիտական նորույթներ կարելի է ընդգծել հետևյալը՝
1. ստեղծվել է ռադիացիոն ճառագայթման ազդեցությունը հաշվի առնող համակցական թվային տարրերի հապաղումների հաշվարկման միջոց, որը տարածման հապաղման

- անալիտիկ մոդելների շնորհիվ՝ ապահովում է ինտեգրալ սխեմաների նախագծման գործընթացում ճառագայթման մոդելավորման տևողության մոտ 6 անգամ կրճատում՝ 9%-ը չգերազանցող նմանակման ճշտության կորստի հաշվին,
2. առաջարկվել է հետադարձ կապով թվային տարրերում տեղակայման, պահպանման և հապաղման ժամանակների խախտումների հաշվարկման մեթոդ, որը անալիտիկ մոդելների կիրառման շնորհիվ՝ մոտ 5-6 անգամ կրճատում է ինտեգրալ սխեմաների նախագծման գործընթացում նշված խախտումների մոդելավորման տևողությունը՝ ի հաշիվ ճշտության համապատասխանաբար 7%-ը, 5,6%-ը և 3%-ը չգերազանցող կորստի,
  3. մշակվել է հետադարձ կապով թվային տարրերում ռադիացիոն ճառագայթման հետևանքով տվյալների կորստի մոդելավորման մեթոդ: Այդ մեթոդը փականային մակարդակի նկարագրությունում, ժամանակային խախտումների և վիճակների փոխանջատման մոդելների կիրառման շնորհիվ, ապահովում է ինտեգրալ սխեմաների նախագծման գործընթացում ճառագայթման մոդելավորման վրա ծախսվող ժամանակի կրճատում 2-3 անգամ՝ ի հաշիվ մոտ 3-4% ճշտության կորստի:

Գիտական նորույթները հավաստի են, հիմնավորված են տեսական և փորձարարական մոդելավորման արդյունքներով, տպագրված են միջազգային հրատարակություններում, իսկ մշակված ծրագրային միջոցը ներդրված է «Սինոփսիս Արմենիա» ՓԲԸ-ում և օգտագործվում է ռադիացիոն ճառագայթման նկատմամբ կայուն թվային ինտեգրալ սխեմաների նախագծման գործընթացում:

Գիտության ու արտադրության ոլորտներում ստացված արդյունքերի

կարևորությունը:

Ա.Ա. Պետրոսյանի կողմից առաջարկված ռադիացիոն ճառագայթման նկատմամբ կայուն թվային ինտեգրալ սխեմաների նախագծման միջոցները համապատասխանում են ժամանակակից ռադիացիոն կայուն սխեմաների նախագծմանը առաջադրվող պահանջներին: Ի տարբերություն գրականության մեջ առկա լուծումների, հեղինակին

հաջողվել է ստեղծել այնպիսի նոր լուծումներ, որոնք ապահովում են նախագծման գործընթացի զգալի կրճատում: Պետք է նշել, որ աշխատանքում ներկայացված բոլոր նորույթները կարելի է կիրառել տարբեր տեխնոլոգիական գործընթացների դեպքում: Այսպիսով, կատարված աշխատանքի շնորհիվ հնարավորություն է տրվում բարձրացնել ճառագայթման նկատմամբ կայուն թվային ինտեգրալ սխեմաների նախագծման գործընթացի արդյունավետությունը, որի արդյունքում կնվազի ԻՍ-երի ինքնարժեքը:

Մշակված Radiation Effects Simulator ծրագրային միջոցի շնորհիվ առաջարկված մեթոդները իրագործելու հնարավորություն է ստեղծվել: Ծրագրային միջոցի կիրառմամբ նախագծվել են մի շարք թվային սխեմաներ, հետազոտվել են դրանցում ճառագայթման հետևանքով ժամանակային պարամետրերի և հիշողության կորստի խախտումները: Նշված փորձարկումների արդյունքում գրանցվել է ծրագրային միջոցի արդյունավետությունը, ինչի շնորհիվ այն ներառված է «Սինոփսիս Արմենիա» ընկերության ծրագրային գործիքների ցանկում:

Նկատված թերությունները

1. Ատենախոսության մեջ կատարված են հետազոտություններ տեխնոլոգիական գործընթացի տիպային դեպքի համար: Ցանկալի կլիներ ներկայացնել նաև առաջարկված լուծումների արդյունավետության գնահատում տեխնոլոգիական գործընթացի այլ հնարավոր շեղումների դեպքում:

2. Ըստ ԻՍ-եր արտադրող ընկերությունների կողմից կատարված հրապարակումների՝ ներկայումս այդ սխեմաներում տրանզիստորների նվազագույն չափերը հասել են մինչև 5 նմ-ի: Ատանախոսության շրջանակներում կատարված հետազոտությունների համար հիմք է ընդունվել պլանար 28 նանոմետրանոց ԿՄՕԿ տեխնոլոգիան: Առաջարկվում է շարունակել կատարված հետազոտությունները և անհրաժեշտության դեպքում իրականացնել այնպիսի փոփոխություններ, որոնք հնարավորություն կտան ներկայացված լուծումները կիրառելի դարձնել նաև FinFet տեխնոլոգիաներով արտադրվող ԻՍ-երի համար:

3. Սեղմագրում նկ.8-ում բերված գրաֆիկը ցույց է տալիս ազդանշանի տարածման հապաղումը կախված ճառագայթման տարբեր արժեքներից, մինչդեռ այն պետք է ներկայացնի մոդելավորման տևողությունը:

Նկատված թերությունները չեն արժեզրկում ստացված գիտական նորույթները և խոչընդոտ չեն հանդիսանում կատարված հետազոտությունների և գիտության և արդյունաբերության մեջ ունեցած ներդրման համար:

Եզրակացություն

Ատենախոսությունը և սեղմագիրը կազմված և ձևավորված են պատշաճ մակարդակով, սեղմագիրը ճիշտ է արտահայտում ատենախոսության մեջ ներկայացված հիմնական դրույթները: Կատարված է ծավալուն աշխատանք, իսկ թեման արդիական է: Ատենախոսության հիմնական դրույթները հրատարակված են հեղինակավոր գիտաժողովներում:

Աշխատանքը ամբողջությամբ համապատասխանում է ՀՀ ԲՈԿ-ի թեկնածուական ատենախոսություններին ներկայացվող ժամանակակից պահանջներին, իսկ Արթուր Արայիկի Պետրոսյանը արժանի է Ե.27.01- «Էլեկտրոնիկա, միկրո և նանոէլեկտրոնիկա» մասնագիտությամբ տեխնիկական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճանի շնորհմանը:

Ա.Պետրոսյանի ատենախոսությունը զեկուցվել է Երևանի Կապի Միջոցների Գիտահետազոտական Ինստիտուտի ընդլայնված առցանց գիտական սեմինարում՝ կայացած 2020թ. հունիսի 19-ին:

Սեմինարին ներկա էին՝

Երևանի Կապի Միջոցների Գիտահետազոտական Ինստիտուտի աշխատակիցներ
տ.գ.դ. Մ. Մարկոսյանը, տ.գ.դ. Վ. Ավետիսյանը, տ.գ.թ. Ա. Ահարոնյանը, բաժնի
վարիչներ՝ Հ.Մարտիրոսյանը, Ա.Մակարյանը, ճարտարագետ Ա. Սմբատյանը,

ՀԱՊՀ համալսարանի ՏՀՏԷ-ի ինստիտուտի «Ռադիոսարքավորումներ» ամբիոնի վարիչ
Հ. Գոմցյանը, «Միկրոէլեկտրոնիկա և կենսաբժշկական սարքեր» ամբիոնի դոցենտ Հ.
Դաշտոյանը, «Նեյշնլ Ինսթրումենթս» ՍՊԸ-ի աշխատակից Ա. Հովհաննիսյանը,
ասպիրանտներ՝ Ռ. Ապիկյանը և Ն Եզակյանը:

ԵրԿՄԳՀԻ-ի գիտական գծով փոխտնօրեն,
տ.գ.դ., պրոֆեսոր՝

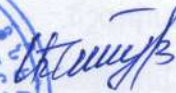
Վ. Ավետիսյան

Գիտական քարտուղար՝

Ա. Մակարյան

Ստորագրությունները հաստատում եմ՝
կազմակերպության կադրերի բաժնի վարիչ

Ա. Նաշայան